

ÜLEVAADE AJALOO JA ARHEOLOOGIA DOKTORANTIDE KONVERENTSIST

Toivo Kikkas, Ott Koor, Jens Raevald

23. mail 2023 toimus Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituudi ruumides pärast kaheksat aastat taas doktorantide konverents, mille eesmärk oli pakkuda ajaloodoktorantidele esinemis- ja korraldamiskogemust, jagada ideid ning vahetada mõtteid üksteise uurimisteedel. Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituut on algusest peale toetanud konverentsi korraldamist nii rahaliselt kui ka töötajatepoolse panusega. Samuti on üldjuhul üllitatud teesivihik, milles on esitatud ettekannete kokkuvõtted. Paraku kipuvad taolised trükised nii paber- kui ka digikujul aastate möödudes kaotsi minema, mille tõttu ongi vaja koostada sinne ülevaade.

Ajaloodoktorantide konverentsil on esinenud nii tõusu- kui ka mõõnaperioode. Kui esialgu toimus 2007. aasta konverents veel tagasihoidliku ettekandjate arvuga, mille avaüritusel tegi ettekande vaid 12 doktoranti, siis 2008. aastal kasvas sündmus juba 23 osavõtjani ning jõudis mõne aasta pärast kõrgpunkti, kui esines 31 doktorikraadi poole pürgivat noorteadlast. Hiljem hakkas teadusürituse hoog juba raugema, sest järgnevatel aastatel kahanes ettekannete hulk märgatavalt ning 2013. aastal jäi konverents hoopis ära. Tõenäoliselt tingis kõrgeaastatel suurema osalushuvi ajalugu õppima tulnud doktorantide suurem hulk, mistõttu oli konverents aastatel 2008–11 üldse kahepäevane. Kogu konverentsi toimumise perioodi jooksul on üritusel osalenud mitmeid nüüdseks juba tuntuid ajaloolasi nagu Janet Laidla, Olev Liivik, Kaarel Vanamõlder, Toomas Hiio, Ken Ird ja Ago Raudsepp.¹ Seega taastati kevadel asetleidnud sündmusega 2007. aastal alanud ja viimati 2016. aastal toimunud teadusürituse järjepidevus.

Varasematel aastatel on teemade amplituud olnud võrdlemisi lai, sest käsitletud on uurimisprobleeme Akkadi ja Sumerite kuninga ajajärgust olevikuajalooliste arutlusteni välja. Lisaks Tartu Ülikooli doktorantidele on vahelduva eduga esinenud ka noorteadlased Tallinna Ülikoolist, mistõttu on üritus pakkunud võimalust edendada vaimu- ja võimupealinna vahelist

¹ Ken Ird, “Lühidalt Tartu Ülikooli ajaloodoktorantide konverentsi ajaloo”, *Konverentsi teesidevihik* (2015).

teadlaste koostöövõrgustikku. Sama edukalt täitis eesmärgi ka selleaastane konverents, sest kokku astus üles 12 doktoranti — täpselt sama palju kui esimesel konverentsil. Nende hulgas neli osalejat Tallinnast. Sündmusele lisas rahvusvahelise mõõtmega USAst pärit ja praegu Tallinna Ülikoolis õppiv doktorant. 2023. aasta konverents erines eelnevatest seepoolest, et lisaks ajaloolastele kutsuti tungivalt osalema ka arheolooge. Jätkamaks varasemat traditsiooni, koostas ürituse kunstiline juht Elis Pärn konverentsi teesivihikud ja reklaamplakadid. Järgmisena antakse ülevaade kolmes paneelis toimunud ettekannetest neid modereerinud doktorantide vaatenurgast.

Esimeses paneelis olid vanemat aega käsitlevad teemad. Avalöögi andis Elo-Mall Toomet teemaga “Hera Kreeka kultuses ja eepikas: äraolev jumalanna?”. Järgmisena, pärast antiikmütoloogiat, hüpati ajas tublisti edasi: Piia Sandra Sandrak Tallinna Ülikoolist võrdles saarlaste 1241. ja 1255. aasta lepinguid maaisandatega Ojamaa 13. sajandi õiguse Guta Lag’iga. Küsimuste voorus puhkes saalis olnud medievistide hulgas elav arutelu õigusajaloo mõistete ja tagamaade üle. Triin Kröönström küsis: “Kes olid Tallinna kerjused Põhjasõja-järgsel ajal ja kuidas neid uurida?” ja vastas, et väga erinevad inimesed, sugugi mitte ainult eestlased ja muud “klassikalised vaesed”. Juttu oleks jätkunud rohkemaski, kuid tuli sõna anda ka Teele Saarele, kelle mahukas analüüs aurulaevadega sõitjate nimekirjadest 1837–70 jõudis samuti stereotüüpe purustavale järeldusele, et aurulaevasõit ei olnud eeskätt jõukate meeste tegevus. Reisijate nimekiri peegeldas oluliselt rohkem ühiskonnakihte.

Teises paneelis arutles Kadi Kähär-Peterson (Tartu) mõtte- ja mõisteajaloo kasust ajaloo uurimisel, käsitledes Garlieb Merkeli teksti lätlaste ja sakslaste “kokkusuulamisest”. James Montgomery Baxenfield (Tallinn) andis ülevaate Läti-Leedu liitriigi ideest laiemas Balti koostöö võtmes. Jelizaveta Hristokina (Tallinn) tutvustas oma uurimistöö plaane eestlaste kuvandist Vene impeeriumis. Kuulajate hulgas tekitas arutelu metoodika osaks olev “uus imperiaalne ajalugu”. Avaplokki juhtinud Jens Raevald (Tartu) astus samuti üles ettekandega, milles kirjeldas, kuidas otsida uurijana tsaariaegsete prostituutide kohta teavet rahvusarhiivi ja interneti abil.

Kolmandas paneelis, mis keskendus perioodile 1905–40, astus esimesena üles Lembi Anepaio (Tallinn). Tema ettekanne “Baltisaksa naised ja emantsipatsioon?” arutles, kuidas muutus naise roll vahetult pärast 1905. aasta poliitilist murrangut, võttes algallikatena fookusesse kaasaja olulisimad naisteaajakirjad *Baltische Frauenzeitschrift* ja *Rigasche Hausfrauen-Zeitung*. Perioodika analüüsist järeldus, et baltisaksa naiseliit mõtestas soorolli eelkõige konservatiivselt. Konverentsi korraldaja Toivo Kikkas (Tartu) asus ajaloorindele teemaga “Väliskohtud, tšekaa ja karistuspoliitika Eestis

1918–1920“, milles analüüsis kohtumaterjale ja kaasaegset seadusandlust võrreldes vaenupoolte karistuspoliitikat. Analüüsist järeldus, et välikohutute ja tšekaa tegevus sõltus ennekõike isikutest ja kohalikust olust. Mann Loperi (Tartu) ettekanne “Rahvusliku kasvatusese küsimus Eesti Vabariigi eestikeelse koolisüsteemi ajaloo õppekavade arengus 1920–1939” keskendus eestluse problemaatikale ajalooõpetuses kahe maailmasõja vahel. Allikatena oli kasutatud kahe maailmasõja vahelisi avalikke arutelusid õppekavade üle ja pedagoogilist ajakirjandust. Loper leidis, et peaasjalikult joonistub tollel ajal välja püüe kasvatada maailmale avatud riigikodanik, mistõttu avaldus haridusreformide mõju eelkõige algkooli õppekavades. Mihkel Trumani (Tartu) intrigeeriv arutus teemal “Mis on väärt Saksa ülikooli doktori-kraad? Doktoriväitekirja kvaliteedi küsimus Tartu Ülikooli üldajaloo professori valimisel 1939. aastal” keskendus Paul Johanseni Leipzigi ülikoolis kaitsitud doktorikraadi väärtuse küsimusele iseseisvusperioodi lõpuaastatel. Vaatamata uurimisteema haardele või konkreetsemale probleemiasetusele, olid kõik neli ettekannet tugevalt analüütilised ja probleemipõhised ning avasid võimalusi tegelemaks edasi poliitiliste küsimuste ja pöördepunkti-dega enne II maailmasõda.

Tuleb tõdeda, et konverents õnnestus nii ettekannete kvaliteedi kui ka osalejate arvu mõttes. Kõik ettekanded kõnetasid kuulajaskonda. Püsivalt viibis auditooriumis ligikaudu 20 huvilist, kes pakkusid oma küsimuste, kommentaaride ja tagasisidega ainet elavaks aruteluks, mistõttu jäi enamasti esinejatele pakutud ajaaken isegi liiga kitsaks. Siinkirjutajad loodavad, et doktorantide saadud tagasiside ja kahe ülikooli uurijate kokkupuude motiveerivad tulevikus sama formaadiga jätkama.